

IFLA Interneti Manifest

Parema digitaalse juurdepääsu loomine
raamatukogude abil

2024

Raamatukogud usuvad inimesekeskse interneti olulisusse, mis tagab õigused ja toetab arengut. Lähtepunktiks on põhiõiguste – juurdepääs informatsioonile ja teadmistele – kaitsmine. Nende õiguste tagamiseks ja interneti puudutavate visioonide elluviimiseks peame saama valitsejate otsused õigesse suunda. See nõuab otsustajate ja sidusrühmade, sealhulgas raamatukogude, tegevust kõigil tasanditel, nii (oma)valitsuste sees kui ka väljaspool.

See manifest – juba kolmas, täielikult uuendatud väljaanne – toob välja põhiprintsiibid, mis raamatukogunduse valdkonna arvates peaksid olema internetialaste otsuste aluseks, kirjeldades lisaks ka raamatukogudepoolset panust.

1. *Meie nägemus maailmast*

Mõtestatud ning universaalne ühendatus kaitseb õigusi ja avab potentsiaali: internet peaks ühendama ühiskondi ning toetama inimeste õigusi ja iseseisvust, võimaldades kõigil ühiskonnaelus vabalt ja täielikult osaleda.

Meie nägemus raamatukogudest 2.

Raamatukogud on digitaalse kaasamise infrastruktuuri oluline osa – alates poliitika kujundamisest kuni teenuste osutamiseni. Raamatukogud on oma olemuselt demokraatlikud ruumid, mis võimaldavad kõigile, sealhulgas digitaalselt ebasoodsas olukorras olevatele inimestele, paremat juurdepääsu teabele. Raamatukogud peavad jätkuvalt olema toetavad partnerid ühendatud, jätkusuutlike, vastutustundlike ja inimesekesksete ühiskondade loomisel.

3. Üheskoos inimesekeskse interneti loomine

3a. Tõeliselt inimesekeskse interneti saavutamiseks peavad inimesed olema:

Tähendusrikkalt ühendatud: Internetiühendus ei ole pelgalt mugavus, vaid vabaduse, enesetäiendamise ja arengu võimaldaja digiajastul. Igaühel peab olema võimalus kasutada interneti viisil, mis ei piirdu üksnes ühendatusega – internet peab olema nii individuaalselt kui ka kollektiivselt piisavalt kiire, taskukohane, töökindel ja hõlmama sobivaid seadmeid. See on vajalik, et saaks kasutada digitaalmaailma mitmekesisust ning võimalusi õppimiseks ja enesetäiendamiseks. Erinevad ühendusvõimalused, sealhulgas avalik juurdepääs, aitavad suurendada vastupidavust ja tagavad interneti täieliku potentsiaali kasutamise.

Oskuslikud: Interneti tõhus kasutamine nõuab oskusi alates põhilisest kirjaoskusest kuni keerukamate tehnilise ja kriitilise mõtlemise oskusteni. Igaüks peab saama omandada ja uuendada neid oskusi igas eluetapis realiseerimaks interneti potentsiaali.

Teadlikud: Internet on kasulik vaid siis, kui seal leiduv teave ja teenused on asjakohased. Igaühel peab olema mõistlikel tingimustel võimalik leida, kasutada, kaasata ja rakendada vajaminevat teavet. Juurdepääsu asjakohasele sisule tuleb käsitleda kui

kultuurilist õigust. Interneti üks olulisemaid saavutusi on olnud olla võtmesammas avatud juurdepääsu levitamisele teadmiste ühisvarale.

Kaitstud: Kõigil on õigus turvalisusele nii veebis kui ka väljaspool seda. Inimestele tuleb pakkuda võimalusi oma isikuandmete kaitsmiseks ning neid tuleb kaitsta küberohtude ja eksitava teabe eest. Nende privaatsus peab olema tagatud, et hoida ära isikuandmete volitamata kogumist ja väärkasutamist.

Kaasatud ja austatud: Kõigil inimestel peab olema võimalus osaleda digitaalses maailmas sõltumata nende asukohast, uskumustest või sotsiaalmajanduslikust olukorrast. Erilist tähelepanu tuleb pöörata haavatavatele gruppidele, samuti austada ning tunnustada keerukaid ja mitmekesiseid põlisrahvaste teadmistesüsteeme ning dekolonisatsiooni põhimõtteid. Noori tuleb kaitsta juurdepääsu ja intellektuaalse vabaduse õiguste osas.

Seotud: Internet on eelkõige suhtlemise ja teabevahetuse vahend ning võimaldaja. See peaks inimesi kokku viima, vahemaid ja takistusi ületama ning soodustama neil teha rohkem, kui oleks võimalik üksi. Lisaks usume, et inimesed peavad olema kaasatud internetti puudutavatesse otsustesse ja neil peab olema võimalus olla osa nende poliitikate kujundamises.

3b. Interneti potentsiaali ei saa realiseerida, kui see on:

Killustatud: Interneti üks peamisi eeliseid on võimalus pääseda juurde andmetele, teabele, teadmistele ja ideedele üle kogu maailma. See aitab kiirendada innovatsiooni, luua mõistmist ja ületada geograafilisi piire. Me ei tohi lubada interneti killustumist koordineerimata ja vastuoluliste riiklike seaduste ja poliitikate tõttu.

Ebavõrdne: Internet ja digitaaltehnikad võivad olla peamised edasiviivad jõud, kuid kui neist saavad osa vaid vähesed, suureneb oht lõhede tekkeks. Lähtudes põhimõttest "mitte kedagi ei jäeta maha", peame võitlema poliitikate, ärimudelite ja trendidega, mis põhjustavad digitaalset tõrjutust.

Kahjulik inimõigustele ja arengule: Internet peab olema inimõiguste kaitsmise ja edendamise jõud. Kui internet ning seda kujundavad poliitikad, ärimudelid ja trendid kahjustavad privaatsust, intellektuaalset vabadust ja muid õigusi ilma mõjuva põhjusega, tuleb sekkuda.

Ainult äriline: Kuigi ettevõtete tähtsust veebimaailmas ei saa eitada, ei suuda ainult kasumile suunatud internet kõiki teenida. Eriti murettekitav on turgu valitseva seisundi otsimine alternatiivide arvelt ning vale- ja desinformatsiooni levitamine ärimudelite kaudu, mis keskenduvad kasutajate tähelepanu maksimeerimisele tegelikele tagajärgedele mõtlemata.

4. Valitsused saavad seda visiooni ellu viia järgmiselt:

4a. Regulatsioonid, mis on:

- **Koordineeritud:** Valitsustel on rohkem võimalusi suurte platvormide mõju piiramiseks, kui nad tegutsevad ühiselt. Koordineeritud tegevus on parim viis vältida interneti killustumist. See on eelistatav mudelile, kus valitsused "võistlevad reguleerimisel", jättes mõned riigid olukorda, kus neil on surve rakendada reegleid, mille kujundamises nad pole osalenud.
- **Kõikehõlmav ja tulemustele keskendunud:** Vajame sidusat ja valdkondadeülest lähenemist interneti reguleerimisele. Seda saab tagada keskendudes esmalt tulemustele, mitte tehnoloogiale, ning rõhutades, kuidas interneti reguleerimine saab toetada eesmärke nagu kaasatus, haridus, innovatsioon jm. Näiteks tuleb autoriõiguse seadusi kohandada digiajastule vastavaks, et kaotada tarbetud piirangud, ebakindlus ja riskid, millega raamatukogud oma missiooni täitmisel silmitsi seisavad.
- **Inimesekeskne ja õigusi austav:** Interneti ja selle toimimise kohta tehtavad otsused peavad arvestama õigustega. Lisaks interneti valitsemise kaudu õiguste saavutamisele tuleb tegeleda olukordadega, kus õigusi ohustatakse, näiteks neutraalsuse rikkumise kaudu.
- **Mõistlik, proportsionaalne ja tõenduspõhine:** Õigustevahelisi konflikte ohjates peab interneti reguleerimine järgima mõistlikkuse ja proportsionaalsuse põhimõtteid. Selleks on otsuste tõenduspõhisus ülioluline, eriti uute tehnoloogiate, näiteks tehisintellekti puhul.
- **Demokraatlik ja osaluslik:** Arvestades, kui oluline on internet meie eludes ja kestliku arengu eesmärkide saavutamisel, peab reguleerimine põhinema demokraatlikel põhimõtetel. See peab olema läbipaistev ja tagama vastutuse. Eriti tuleb raamatukogud kaasata kõikidesse asjakohastes otsustusprotsessidesse, arvestades nende teadmisi kasutajate vajadustest ja pädevust infoetikas.
- **Kogukonna algatusi ja digitaalset avalikku hüve toetav:** Seadused ja regulatsioonid peavad tagama piisava ruumi ja toetuse kogukonna algatatud ja juhitud initsiatiividele, näiteks kogukonna võrgustikele, platvormidele (nt Wikipedia) ja laiemalt digitaalsele avalikule hüvele.

4b. Investeeringud, mis on:

- **Õiglased:** Avaliku sektori kulutused on olulised, et ületada takistusi ja tagada teenuste ning infrastruktuuri loomine ja korrashoid, mida erasektor ei toetaks. Need võivad aidata parandada oskuste omandamist, suurendada kasutajate enesekindlust ja laiendada sisu kättesaadavust.

- **Kohalikult olulised:** Kuigi internet on globaalne, toimuvad selle mõju määravad interaktsioonid kohalikul tasandil. Seetõttu tuleb investeeringuid teha nii, et iga kogukond saaks internetist maksimaalselt kasu vastavalt oma vajadustele ja prioriteetidele.
- **Kõikehõlmavad:** Internetiga seotud kulutused peaksid olema kooskõlas eespool kirjeldatud inimesekeskse interneti põhimõtetega. Investeeringud ühenduvusse peaksid käima käsikäes investeeringutega oskustesse, sisusse, personali ja muusse. Eriti toetame jõupingutusi, kus tagatakse mitmekesise sisu kättesaadavus: nii raamatukogude digiteeritud kollektsioonid kui ka uued ideed, teadusuuringud ja looming.
- **Digitaalseid avalikke infrastruktuure ja hüvesid toetav:** Mitmesugustel võrgustikel, teenustel ja hüvedel on avalik huvi ning me julgustame neid toetama. Raamatukogud toimivad sageli "sissepääsudena" infrastruktuuride ja digitaalsete teenuste juurde ning peavad seetõttu olema osa nende valdkondade võimekuse suurendamisest.
- **Hinnatud:** Avaliku raha tõhusa kasutamise toetamiseks tuleb mõõta investeeringute mõju ning teha raamatukogude ja teiste kogukonna asutustega koostööd andmete kogumise toetamiseks.

5. Raamatukogude toel rajatud kaasavat ja õigustel põhinevat infoühiskonda iseloomustavad järgmised aspektid

- **Vajaduspõhised ja kontekstitundlikud digitaalse koostöö strateegiad:** Valitsused peavad tegema raamatukogudega koostööd digitaalsete koostööstrateegiate väljatöötamiseks. Nad peavad kasutama raamatukogude teadmisi teabele juurdepääsu ja kohalikul tasandil kodanikega suhtlemise osas, et luua poliitikaid, mis vastavad kohalike vajadustele, parandavad ligipääsu teabele ning suurendavad kodanikuosalust.
- **Järgmise miljardi ühendamine:** Raamatukogud toimivad tugipunktidena, pakkudes tasuta juurdepääsu internetile ja seadmetele ning olles usaldusväärne teabevärv miljonitele inimestele üle kogu maailma. Piisava rahastamise korral toimivad raamatukogud kogukondade ühenduspunktidena, viies läbi algatusi ja programme, mis toetavad ligipääsu teabele ja teadmistele.
- **Digitaalse kirjaoskuse edendamine:** Inimeste digioskuste (sealhulgas kriitiline mõtlemine digitaalses keskkonnas) arendamine on oluline mitte ainult juurdepääsuks teabele ja interneti kasutamiseks, vaid ka kestliku arengu eesmärkide saavutamiseks. Ülemaailmne raamatukoguvõrgustik, personal ja infrastruktuur on ulatuslikud ning mängivad võtmerolli digilõhe vähendamisel

ning digitaalsete ja valdkonnaüleste oskuste arendamisel kogukondades üle maailma.

- **Paremad poliitikad ja kaitsemehhanismid tehisintellekti kontekstis:** Kuigi tehisintellektil on potentsiaal suurendada juurdepääsu teadmistele, võib see ka halvendada teabe kvaliteeti, põhjustades ebatäpsusi, valeinformatsiooni levikut ja diskrimineerivaid eelarvamusi. Valitsused ja teised osapooled peaksid tegema raamatukogudega koostööd, et suurendada kodanike arusaamist uutest tehnoloogiatest. See hõlmab tehisintellekti eeliste teadvustamist, kuid ka selle riskide ja ühiskondlike ning keskkonnamõjude tunnistamist.
- **Parem juurdepääs e-valitsusele ja digitaalse majanduse edendamine:** Raamatukogud on olulised kogukondlikud keskused, pakkudes ruumi, kus inimesed saavad kasutada riigi ressursse. Samuti pakuvad nad sisu, koolitusi ja teenuseid ettevõtjatele ning mikro- ja väikeettevõtetele. Need tegevused aitavad muu hulgas kiirendada digitaalse majanduse arengut arengumaades.
- **Madala sissetulekuga majapidamiste ja haavatavate elanikerühmade parem digitaalne kaasamine:** Raamatukogud on olulised, et edendada haavatavate üksikisikute ja gruppide õigusi. Nende kaasavad põhimõtted tagavad, et inimesed, kellel on puudujääke oskustes, kes elavad kaugemates kogukondades või kellel on mitmekesine kultuuriline taust, saavad siiski täielikult osaleda digitaalses ruumis. Kooskõlas ÜRO lapse õiguste konventsiooniga (1989) kaitsevad raamatukogud ka noori kui haavatavat elanikerühma, kelle õigused teabele juurdepääsu, intellektuaalse vabaduse ja privaatsuse osas vajavad erilist kaitset. Raamatukogu- ja infospetsialistid on pühendunud nägemusele internetist, mis toetab dekoloniseerimise põhimõtteid ning tunnustab põlisrahvaste, pärismaalaste ja põliskogukondade keerukaid ning suveräänseid teadmistesüsteeme.
- **Mitmetasandiline partnerlus ja mõju:** Raamatukogude personali, teadmisi, toetust ja sisu saab tõhusalt kombineerida teiste osapoolte tööga, et saavutada inimesekeskse interneti eesmärgid paremini, kui kumbki osapool üksinda suudaks.

Kinnitatud IFLA juhatusel poolt (august 2024).

See manifest vaadatakse kahe aasta jooksul üle, et hinnata selle rakendamist ja asjakohasust seoses interneti haldamise arutelude arenguga.

Paljud üksikisikud, IFLA vabatahtlikud ja sektsioonid on sellesse dokumenti panustanud. Me soovime tänada manifesti töögrupi aktiivseid liikmeid Edmund Balnavesi, Ray Uzwyshyni, Martyn Wade'i ja María Loreto Pugat. Erilised tänud lähevad regionaalsetele osakondadele, komiteedele ja sektsioonidele, kes andsid oma sisendi dokumenti, nende seas: FAIFE, CLM, OSS, IT Section, Indigenous Matters, Public and Metropolitan Libraries, Children & Young Adults, Multicultural Population ja Information Literacy sektsioonid.